

Kansenanalyse

Versterking van Wereldburgerschap in Nederland

Door Charlotte Stam & Ruth van de Velde

**Samen
Werkt.**

THE BROKER

Colofon

Auteurs

Charlotte Stam (The Broker)
Ruth van de Velde (The Broker)

Design

Partos

Bijdragers

Sera Koolmees (Partos)
Wilde Ganzen
NIMD
Edukans
Woord en Daad
Cross Your Borders
Partin
Wereldburgerschap.Community
Stichting Betuwe Wereldwijd
Stichting Riforest
Adviesraad Internationale Vraagstukken
Enabel - Belgian Development Agency
Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire hulp - Federale Overheidsdienst België

We willen alle bijdragers bedanken voor het delen van hun inzichten en ideeën

Copyright © Partos, februari 2025

Deze kansenanalyse is geschreven door The Broker in opdracht van Partos, namens de werkgroep 'Wereldburgerschap'.

Alle rechten zijn voorbehouden voor degenen die streven naar een betere wereld voor iedereen. Deze publicatie mag worden gereproduceerd en gedeeld in welke vorm dan ook, of met behulp van elektronische, mechanische, fotokopie-, opname- of andere middelen. We zouden het op prijs stellen als je Partos vermeldt.

Inhoudsopgave

1. Introductie	1
Zo lees je deze kansenanalyse	1
2. Wereldburgerschap in Nederland	2
2.1 Een hernieuwde oproep tot actie	2
2.2 Wat is (nou eigenlijk) wereldburgerschap?	2
2.3 Wereldburgerschap in Nederland: vroeger en anno 2024	3
2.4 Geleerde lessen over burgerschap in Nederland	6
3. Kansen voor het versterken van wereldburgerschap in Nederland	7
3.1 Strategisch niveau: mainstreaming	7
Aanbeveling 1. Verweef wereldburgerschap in thema's die wel prioriteit hebben	7
Aanbeveling 2. Veranker wereldburgerschap in het onderwijs	7
Aanbeveling 3. Kijk naar mogelijkheden in provinciaal en gemeentelijk beleid	8
3.2 Operationeel niveau: samenwerking	8
Aanbeveling 4: Treed buiten de bubbel	8
Aanbeveling 5: Zoek nieuwe mediakanalen	8
3.3 Communicatief niveau: framing	8
Aanbeveling 6: Concretiseer de term 'wereldburger' en onderzoek alternatieven	9
Aanbeveling 7: Zet in op positieve communicatie en maak wereldburgerschap concreet	9
Aanbeveling 8: Onderzoek manieren van impact meten	9
3.4 Praktisch niveau: interesse gedreven benadering	9
Aanbeveling 9: Neem de interesse van de burgers als uitgangspunt	9
Aanbeveling 10: Onderzoek thema's die jongeren belangrijk vinden en sluit hierbij aan	10
4. Hoe verder? Keuzes en vervolgstappen	10
4.1 Stap 1: Verkenning	10
4.2 Stap 2: Uitproberen en samenwerken	10
4.3 Welke rol kan Partos spelen?	11
Annex 1. Stakeholderoverzicht	12
Annex 2. Leeslijst	19

1. Introductie

In een tijd waarin de maatschappelijke ruimte wereldwijd onder druk staat en nationalistische en isolationistische narratieven terrein winnen, is het versterken van wereldburgerschap urgenter dan ooit. Deze ontwikkelingen belemmeren mondiale solidariteit, gelijkheid en participatie van burgers in de samenleving. Vanuit het maatschappelijk middenveld is er hernieuwde aandacht voor wereldburgerschap. Er ligt een uitdaging om wereldburgerschap en de bijbehorende waarden sterker te agenderen en Nederlandse jongeren actiever te betrekken bij internationale thema's, want zij spelen een cruciale rol in de toekomst van wereldburgerschap. Tegelijkertijd is er behoefte vanuit Partos, als branchevereniging voor internationale samenwerking, aan praktische handvatten en intensievere samenwerking met stakeholders om initiatieven voor wereldburgerschap te versterken en duurzaam te verankeren.

De kansanalyse heeft als doel om inzicht te geven in de kansen en uitdagingen voor Nederlandse organisaties die actief zijn op het gebied van wereldburgerschap. Door bestaande onderzoeken en eerdere ervaringen te analyseren en samen te brengen, brengt deze verkenning sleutelorganisaties en initiatieven in kaart, evalueert het lessen uit het verleden en presenteert aanbevelingen om wereldburgerschap in Nederland te versterken. Deze kansanalyse richt zich op de centrale vraag: hoe kunnen we wereldburgerschap versterken? Met de geboden inzichten en praktische handvatten wil deze verkenning Partos ondersteunen bij het vergroten van de impact en het versterken van toekomstige initiatieven op dit gebied.

Zo lees je deze kansanalyse

Deze verkenning biedt een overzicht van belangrijke bronnen en verbindt deze met inzichten uit gesprekken met verschillende initiatieven en experts¹ op het gebied van wereldburgerschap. Het rapport richt zich op het versterken van wereldburgerschap in Nederland en biedt zowel onderzoeks- als praktijkinzichten. Ook worden inzichten uit België meegenomen, waar wereldburgerschap goed verankerd is in beleid en in de maatschappij. In [Annex 1](#) vind je een overzicht van actieve actoren op het gebied van wereldburgerschap in Nederland. In [Annex 2](#) is een leeslijst met relevante rapporten en evaluaties opgenomen die meer informatie geven over de lessen die de afgelopen jaren zijn geleerd op het gebied van wereldburgerschap en wereldburgerschapseducatie.

¹ De initiatieven en experts die hebben bijgedragen aan deze publicatie zijn opgenomen in de [Colofon](#) als 'Bijdragers'

2. Wereldburgerschap in Nederland

2.1 Een hernieuwde oproep tot actie

Vanuit verschillende hoeken - NGO's, onderzoekers en de overheid - klinkt de behoefte om wereldburgerschap sterker te agenderen na de verschuiving in het politieke landschap. Daarbij gaat het zowel om de betrokkenheid van de Nederlandse burgers te vergroten bij internationale kwesties, zoals klimaat, migratie, duurzaamheid, als om mondiale solidariteit en de uitvoering van de Sustainable Development Goals (SDG)-agenda te ondersteunen. Hoewel Nederlanders affiniteit tonen met ontwikkelingsproblematiek, zoals blijkt uit een [recent rapport van de Adviesraad Internationale Vraagstukken \(AIV\)](#), vertaalt dit zich zelden in concrete acties, omdat de schaal en middelen vaak ontbreken om echt impact te maken.

De hernieuwde aandacht voor wereldburgerschap komt deels voort uit de afnemende overheidssteun voor internationale ontwikkeling, maatschappelijke organisaties hebben dus meer financiële steun van hun achterban nodig om hun werk uit te blijven voeren. Anderzijds noemt [Reinette Klever, huidig minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp](#), dat betrokkenheid en draagvlak creëren voor ontwikkelingshulp noodzakelijk is, alleen blijkt dit niet uit haar acties en uitspraken. Het risico bestaat dat de overheid haar verantwoordelijkheid voor het behalen van de SDG's afschuift op burgerinitiatieven. Er is een nieuwe balans nodig, het versterken van wereldburgerschap vraagt niet alleen om betrokkenheid van burgers, maar ook om praktische ondersteuning en middelen vanuit de overheid om echte veranderingen te bewerkstelligen.

2.2 Wat is (nou eigenlijk) wereldburgerschap?

Wereldburgerschap kent geen eenduidige definitie; verschillende organisaties en individuen geven er hun eigen invulling aan. De kern ligt echter in wederzijdse afhankelijkheid, wederkerigheid, respect voor alle mensen en het actief bijdragen aan de samenleving vanuit verbondenheid en gedeelde verantwoordelijkheid.

Definities van wereldburgerschap

Wereldburgerschap, zoals beschreven door de [Verenigde Naties](#), houdt in dat mensen zich bewust zijn van hun rol in een onderling verbonden wereld en zich verantwoordelijk voelen om bij te dragen aan het welzijn van iedereen, niet alleen van hun directe gemeenschap. Het draait om:

- Globale betrokkenheid: Mensen ondernemen acties die impact hebben op sociale, politieke, economische en milieuvraagstukken op mondiale schaal. Ze zien zichzelf als onderdeel van een groter geheel, waarbij hun keuzes en gedrag invloed hebben op andere mensen en gemeenschappen wereldwijd.
- Verbondenheid: Wereldburgerschap benadrukt dat mensen niet alleen binnen hun eigen gemeenschap leven, maar deel uitmaken van diverse netwerken – lokaal en wereldwijd. Het erkent dat problemen zoals klimaatverandering, armoede en ongelijkheid iedereen raken en samenwerking vereisen.
- Verantwoordelijkheid voor iedereen: Wereldburgers nemen verantwoordelijkheid voor hun acties, met het doel om positieve impact te hebben op alle samenlevingen, in plaats van alleen te handelen in hun eigen belang.
- Link met duurzame ontwikkeling: Wereldburgerschap draagt bij aan duurzaamheid door zich te richten op het behalen van doelen zoals rechtvaardigheid, gelijke kansen, en milieubehoud. Dit is ook verankerd in de SDG's, vooral SDG 4, dat stelt dat onderwijs mensen moet voorbereiden om actief bij te dragen aan een

duurzame toekomst.

- Onderwijs als fundament: Onderwijsinstellingen spelen een cruciale rol door mensen te leren dat ze deel uitmaken van een wereldwijde gemeenschap. Dit onderwijs geeft kennis, vaardigheden en waarden mee die nodig zijn om te handelen in het belang van duurzaamheid en solidariteit.

Het [Nuffic](#), Nederlandse organisatie voor internationalisering in onderwijs, omschrijft wereldburgerschap als volgt. "Door het integreren van een internationale dimensie in de leeromgeving en/of lesinhoud krijgt iedere leerling/student de kans om internationale competenties te verwerven die nodig zijn om te leren, leven en werken in een interculturele samenleving en internationale arbeidsmarkt."

Het NCDO (Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling, opgericht in 1995 en beëindigd in 2017) hanteert in hun rapport '[Vensters op de wereld](#)' een omschrijving van wereldburgerschap waar het niet alleen gaat om betrokkenheid van jongeren bij mondiale vraagstukken, maar ook om hun participatie in de pluriforme maatschappij in eigen land. Zo bezien is wereldburgerschap de internationale dimensie van betrokkenheid bij de samenleving. Uiteindelijk gaat het om eenvoudige, maar niet altijd gemakkelijke dingen: een bewustzijn dat zich uitstrekt tot buiten de grenzen van de lokale of nationale gemeenschap, inzicht in internationale ontwikkelingen, empathie met en respect voor mensen uit andere delen van de wereld, reflectie op de vele verbanden tussen de persoonlijke situatie en de omstandigheden elders, en de bereidheid daar conclusies aan te verbinden.

Op basis van de gesprekken die we hebben gevoerd wordt duidelijk dat wereldburgerschap niet alleen gaat over betrokkenheid bij uitdagingen 'ver weg', maar ook over het bewustzijn van hoe acties hier in Nederland impact hebben op anderen, dichtbij of wereldwijd. Er wordt benadrukt dat wereldburgerschap gaat over de onderlinge verbinding tussen 'hier' en 'daar'.

De manier waarop wereldburgerschap tot uiting komt in Nederland varieert sterk. Zo is Nederland rijk aan individuen die zich inzetten via kleinschalige initiatieven in het Globale Zuiden (zoals de [leden van Partin](#), een Nederlandse branchevereniging die kleinschalige particuliere initiatieven in ontwikkelingssamenwerking ondersteunt en vertegenwoordigt). Anderen uiten hun wereldburgerschap door het financieel steunen van initiatieven en weer anderen uiten hun betrokkenheid en solidariteit door bewust om te gaan met grondstoffen en zo'n klein mogelijke impact op het milieu te hebben door bijvoorbeeld het kopen van biologische en eerlijk geproduceerde producten, of door geen vliegvlagen te maken en de auto zoveel mogelijk te laten staan. Uit de interviews blijkt dat niet iedereen die voldoet aan de karakteristieken van wereldburgerschap, die hierboven genoemd zijn, zichzelf ook ziet als 'wereldburger'. Mensen vinden hun gedrag en betrokkenheid bij anderen vanzelfsprekend en zien zichzelf eerder als een betrokken Nederlander dan een wereldburger.

2.3 Wereldburgerschap in Nederland: vroeger en anno 2024

De rijke geschiedenis van wereldburgerschap in Nederland

Nederland kent een rijke geschiedenis op het gebied van internationale ontwikkelingssamenwerking, internationale netwerken en wereldburgerschap en dit was verankerd in overheidsbeleid en financiering. De [afgelopen 15 jaar is het overheidsbeleid gericht op bevordering van wereldburgerschap vrijwel volledig afgebouwd](#). Het NCDO is hiervan een concreet voorbeeld. NCDO, gefinancierd door de Nederlandse overheid, was jarenlang actief als kennismakelaar, adviseur en strategisch aanjager op het gebied van

wereldburgerschap. De financiering van NCDO werd in 2013 stopgezet vanwege veranderende beleidsprioriteiten en kritiek op de effectiviteit en kleine gebruikersgroep van de producten.

NCDO 1995-2017: rol, impact en kritiek

NCDO (Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling), opgericht in 1995 en beëindigd in 2017, is een concreet voorbeeld van het bevorderen van wereldburgerschap in Nederland. Gefinancierd met overheidsgeld, fungeerde het NCDO jarenlang als kennismakelaar, adviseur en strategisch aanjager op het gebied van wereldburgerschap, met een sterke focus op het betrekken van jongeren. In 2014 verscheen een [evaluatie van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie \(IOB\)](#), waarin werd beschreven dat NCDO wereldburgerschap bevorderde en dat de producten en diensten van de organisatie van goede kwaliteit waren en veel waarde toevoegen voor de gebruikers. Helaas bleef het aantal gebruikers relatief klein.

De financiering van NCDO door de Nederlandse overheid werd in 2013 stopgezet, vanwege veranderende beleidsprioriteiten, kritiek op de effectiviteit en bezuinigingen. Onder kabinet-Rutte I verschoof de focus van ontwikkelingssamenwerking naar directe hulp en handel, waarbij bewustwording in Nederland minder prioriteit kreeg. Evaluaties gaven aan dat de impact van NCDO's activiteiten moeilijk meetbaar was en de efficiëntie werd betwijfeld. Daarnaast dwong de economische crisis tot bezuinigingen, waardoor het budget voor ontwikkelingssamenwerking werd verkleind. Bij de beëindiging van het NCDO zijn veel waardevolle materialen, naslagwerken en onderzoeksresultaten ondergebracht in het archief van het [NICC \(Netherlands International Cooperation Collection\)](#). Ook de onderzoeken van Kaleidos zijn bij het NICC te vinden. Stichting NICC beheert een groeiende en veelzijdige collectie met betrekking tot Nederlandse internationale samenwerking en duurzame ontwikkeling. De collectie is verrijkt met persoonlijke ervaringen van, voor en door betrokkenen.

De thematiek die naar voren kwam in wereldburgerschaftactiviteiten in de tijd van het NCDO waren diversiteit, mensenrechten, sociale rechtvaardigheid, vrede & conflict en duurzame ontwikkeling. Het [NICC heeft een tijdlijn ontwikkeld](#) over wereldburgerschap in Nederland en biedt achtergrondinformatie over hoe wereldburgerschap zich in Nederland heeft ontwikkeld van 1960 tot heden.

Verschuiving in thematiek van wereldburgerschap

De thematische focus rondom wereldburgerschap is de afgelopen jaren verschoven. Organisaties spelen in op de actualiteit. Waar wereldburgerschap zich vooral richtte op klassieke ontwikkelingsonderwerpen zoals mensenrechten, sociale rechtvaardigheid, vrede & conflict, en duurzame ontwikkeling, is er tegenwoordig meer focus op thema's zoals migratie, racisme, en klimaatverandering. Deze thema's sluiten nauwer aan bij actuele maatschappelijke kwesties, zoals na de dood van George Floyd en de *Black Lives Matter*-beweging en het huidige migratie- & asieldebat.

NCDO ontwikkelde een wereldburgerschap cirkel om de thema's in kaart te brengen. Deze is door Miguel Heilbron, medeoprichter van Fawaka Wereld Burgerschapsonderwijs en oprichter van Wereldburger.Community, aangepast en uitgebreid tot een [wereldburgerschap-cirkel-framework](#) met 10 overkoepelende thema's die aansluiten bij de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's).

Wereldburgerschap anno 2024: opmars in het onderwijs en een versnipperd landschap

Op het moment zijn wereldburgerschapsinitiatieven nog steeds deel van de Nederlandse maatschappij, zowel in het onderwijs (zowel primair als middelbaar onderwijs), als middels burgers die zich inzetten via particuliere initiatieven. Daarnaast zijn ook organisaties uit het maatschappelijk middenveld nog steeds actief op dit onderwerp en op zoek naar nieuwe manieren om burgers te binden en te inspireren. In [Annex 1](#) is een overzicht opgenomen van actieve organisaties en stakeholders op het gebied van wereldburgerschap.

De afgelopen 20 jaar heeft wereldburgerschap zijn opmars gemaakt in het onderwijs in de vorm van wereldburgerschapseducatie. Er zijn verschillende materialen beschikbaar voor docenten om lessen te geven op dit onderwerp. Ook het aanbod van gastlessen, spellen en uitwisseling is gegroeid en er zijn internationale partnerschappen voor wereldburgerschapseducatie. Echter, de positie van wereldburgerschapseducatie is kwetsbaar, omdat deze niet verankerd is in wetgeving of officiële eindtermen. Hierdoor is het afhankelijk van prioriteiten die scholenkoepels en/of besturen of docenten stellen, of er aandacht gegeven wordt aan het onderwerp.

De opmars van wereldburgerschap in het onderwijs

Wereldburgerschap en wereldburgerschapseducatie hebben de afgelopen 20 jaar steeds meer aandacht gekregen binnen het onderwijs. Er zijn diverse materialen ontwikkeld voor docenten om les te geven over dit onderwerp. Daarbij is ook het aanbod van gastlessen, spellen en uitwisselingsprogramma's uitgebreid.

Sinds 2021 is het verplicht voor scholen om burgerschapsonderwijs aan te bieden, maar deze verplichting geldt niet voor wereldburgerschap onderwijs. Dit maakt de positie van wereldburgerschapseducatie in Nederland kwetsbaar. Omdat het niet is verankerd in wetgeving of officiële eindtermen, kunnen scholen zelf kiezen of ze wel of geen wereldburgerschap onderwijs aanbieden. Hierdoor wordt wereldburgerschap onderwijs vaak beschouwd als een 'leuk extraatje' en loopt het risico om te verdwijnen als er minder geld beschikbaar is of er bezuinigd moet worden.

Op internationaal vlak zijn er partnerschappen ontstaan om wereldburgerschapseducatie op de kaart te zetten en te verankeren in het onderwijs. Voorbeelden hiervan zijn [GENE](#) (Global Education Network Europe) en het [UNESCO Associated Schools Network](#).

Wereldburgerschapsinitiatieven zijn zich ook specifiek gaan richten op het betrekken van jongeren. De opmars in het onderwijs is hier een duidelijk voorbeeld van. Echter, veel organisaties hebben vragen over hoe ze het beste jongeren kunnen betrekken. Een [recent stageonderzoek van Partos](#) geeft inzichten in welke framing van ontwikkelingssamenwerking jongeren aanspreekt en op welke manieren jongeren al betrokken zijn en willen zijn. Vanuit de interviews komt naar voren dat het van belang is om bij betrokkenheid van jongeren niet uit te gaan van een homogene groep. Wie zijn eigenlijk 'jongeren'? Er zijn jongeren die naar school gaan en jongeren die al werken. Ook qua type opleiding die jongeren volgen, zijn er grote verschillen. Een strategie ontwikkelen om jongeren te betrekken is dus complex.

Naast wereldburgerschapseducatie zijn er ook vele particuliere initiatieven die voortvloeien vanuit en bijdragen aan wereldburgerschap. Deze initiatieven ontstaan vaak vanuit de wens van mensen om zich in te zetten voor anderen. Bijvoorbeeld, mensen die tijdens een vakantie, werkreis of stage een probleem zagen dat ze willen helpen oplossen. Maar ook burgers met een carrière in de internationale ontwikkelingssector die de voortgang als te traag ervaren en geloven dat er meer impact te maken is. Ook binnen de grote diaspora-gemeenschap in Nederland ontstaan initiatieven, vaak gericht op het leggen van een verbinding tussen hun

thuisland en Nederland. Aansluiting tussen particuliere initiatieven en grotere maatschappelijke organisaties ontbreekt vaak.

Hoewel er vanuit meerdere hoeken hernieuwde aandacht is voor wereldburgerschap, ontbreekt er coördinatie en systematische samenwerking op dit onderwerp sinds NCDO is beëindigd. In buurland België bestaat een soortgelijke organisatie, [Enabel](#), het Belgisch agentschap voor ontwikkelingssamenwerking dat duurzame projecten uitvoert in lage inkomenslanden en een afdeling heeft voor het promoten van wereldburgerschap.

Kortom, wereldburgerschap ontwikkelt zich in Nederland in verschillende vormen, maar lijkt momenteel geen prioriteit meer te hebben in het nationale overheidsbeleid. Daarnaast ontbreekt het aan een gezamenlijk doel en coördinatie na de beëindiging van de werkzaamheden van NCDO, wat heeft geleid tot een versnipperd landschap van vele organisaties, stichtingen en onderwijsinitiatieven, zonder strategische samenwerking.

2.4 Geleerde lessen over burgerschap in Nederland

Wat kunnen we leren over wereldburgerschap in Nederland? Hieronder delen we de belangrijkste inzichten die naar voren kwamen uit gesprekken met experts en een brede blik op beschikbare (grijze) literatuur. De lessen die hieruit zijn te trekken, hebben we samengevat in zes punten.

Geleerde lessen over wereldburgerschap in Nederland

1. Het belang van institutionele verankering

Zonder beleidsverankering blijft wereldburgerschap kwetsbaar en afhankelijk van ad-hoc prioriteiten. Dit is zichtbaar in Nederland, waar na het wegvallen van NCDO het landschap grotendeels versnipperd is geraakt. Vanuit de interviews wordt duidelijk dat hierbij vooral gedacht moet worden aan verankering van wereldburgerschap in verschillende beleidsterreinen en niet alleen binnen buitenlandbeleid. Dit is te kwetsbaar en in de huidige regering heeft buitenlandbeleid geen prioriteit.

2. Behoefte aan meetbare impact

De beëindiging van het NCDO illustreert dat het gebrek aan meetbare resultaten het moeilijk maakt om de waarde van investeren in wereldburgerschap te verdedigen bij beleidsmakers en financiers. In de interviews kwam naar voren dat het nog steeds lastig is om de impact te meten van wereldburgerschapsonderwijs en activiteiten die zich focussen op het vergroten van een gevoel van wereldburgerschap.

3. Het risico van versnippering

Wereldburgerschaftsinitiatieven zijn veelal losstaande initiatieven. De ervaring uit België, waar meer coördinatie op het gebied van wereldburgerschap is, laat zien dat samenwerking en coördinatie de slagkracht vergroten en kan voorkomen dat waardevolle initiatieven langs elkaar heen werken.

4. Het belang van actualiteit

Wereldburgerschap blijft relevant door in te spelen op actuele vraagstukken zoals klimaatverandering, racisme en migratie. Deze thema's resoneren met wat er speelt in de samenleving. Een gebrek aan aansluiting bij actuele problemen kan leiden tot een afname van betrokkenheid en interesse. Vooral in het wereldburgerschap onderwijs is het belangrijk om aan te sluiten bij de zorgen en interesses van jongeren.

5. Particuliere initiatieven ondersteunen en verbinden

Veel initiatieven ontstaan vanuit persoonlijke betrokkenheid of diaspora-gemeenschappen, maar zonder ondersteuning missen ze vaak de middelen om impact op grotere schaal te maken. Het verbinden en ondersteunen van deze initiatieven kan de reikwijdte en effectiviteit vergroten. Diaspora-initiatieven en burgerinitiatieven spreken een andere achterban aan dan de grote maatschappelijke organisaties in Nederland. Interviewees geven aan dat mensen vaker betrokken raken bij maatschappelijke thema's wanneer ze een persoonlijke ervaring, band, of interesse hebben in het onderwerp (zorg, techniek, etc.). Het kan effectief zijn om wereldburgerschap te koppelen aan concrete, persoonlijke ervaringen of werkvelden die aansluiten bij meer algemene interesses.

6. Rol van het onderwijs

Onderwijs is en blijft een essentieel onderdeel en aanknopingspunt in het vergroten van wereldburgerschap, maar de vrijwillige aard van wereldburgerschapsonderwijs maakt het kwetsbaar. Organisaties die wereldburgerschapsonderwijs faciliteren geven aan dat wereldburgerschapsonderwijs vaak wordt geïnitieerd vanuit de interesse van een docent. Ook wordt het vaak gezien als 'leuk extraatje' als er budget is, in plaats van dat het als essentieel onderdeel van de onderwijsactiviteiten wordt gezien.

3. Kansen voor het versterken van wereldburgerschap in Nederland

Ondanks de huidige uitdagende omstandigheden zijn er veel organisaties die zich actief blijven inzetten voor wereldburgerschap. Tijdens de interviews met experts hebben we besproken welke kansen zij zien voor nieuwe samenwerkingen en hoe internationale solidariteit en wereldburgerschap concreet in Nederland versterkt kunnen worden. Op basis van de eerder genoemde lessen, inzichten uit de interviews en beschikbare documenten zijn er kansen en aanbevelingen geformuleerd om wereldburgerschap in Nederland te versterken.

De kansen en aanbevelingen worden geïdentificeerd op vier niveaus: strategisch, operationeel, communicatief en praktisch niveau.

3.1 Strategisch niveau: mainstreaming

Inzetten op wereldburgerschap op strategisch niveau gaat over het mainstreamen en verankeren van wereldburgerschap in de samenleving. Het doel is wereldburgerschap te integreren in bestaande politieke en maatschappelijke prioriteiten. In het huidige politieke klimaat is dit uitdagend. Bezuinigingen op internationale samenwerking en de ondersteuning van NGO's vormen een obstakel. Daarnaast beschouwen de huidige regeringspartijen dit thema niet als prioriteit. In de samenleving is een groeiende focus op binnenlandse problemen zichtbaar: eerst de eigen uitdagingen aanpakken, voordat er aandacht is voor kwesties elders in de wereld. Terwijl deze uitdagingen, zoals migratie, vaak juist een link hebben met internationale factoren.

Op basis van onze analyse komen de volgende kansen naar voren om wereldburgerschap op de agenda te zetten en burgers te inspireren:

Aanbeveling 1. Verweef wereldburgerschap in thema's die wel prioriteit hebben

Door wereldburgerschap thema's te verweven in thema's die wel prioriteit hebben, ontstaan mogelijkheden voor nieuwe samenwerkingen en financiering. Grote thema's zijn bijvoorbeeld democratie & rechtstaat, migratie en conflict & vrede. Onderzoek hoe je bij dit thema kan aansluiten en mensen kan mobiliseren. Hiervoor is het bijvoorbeeld ook belangrijk om te

kijken naar financiering en connecties met ministeries buiten het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Aanbeveling 2. Veranker wereldburgerschap in het onderwijs

Specifiek in het onderwijs kan gekeken worden naar het verweven van wereldburgerschap in andere schoolvakken. Bijvoorbeeld in burgerschap, godsdienst, maar ook vakken met hoge prioriteit zoals taal en rekenen. In rekenlessen kunnen verhaalsommen gaan over eerlijke voedselprijzen, en in taalmethoden kunnen teksten over migratie en ongelijkheid in Nederland worden behandeld.

Zet daarnaast in op een *'whole school approach'* als het gaat om wereldburgerschap verankeren in het onderwijs en als verplicht onderdeel van het curriculum op te nemen. Bij een *whole school approach* wordt samengewerkt met de hele schoolgemeenschap (leraren, schoolleiding, leerlingen, scholenkoepels, onderwijsorganisaties, etc.) om doelen te bereiken. Het gaat verder dan wat er in de klas wordt onderwezen, maar omvat ook schoolcultuur, beleid en verbinding met de bredere gemeenschap.

Aanbeveling 3. Kijk naar mogelijkheden in provinciaal en gemeentelijk beleid

Provinciaal en gemeentelijk beleid kunnen een andere focus hebben dan nationaal beleid en hebben soms extra financieringsmogelijkheden. Op gemeentelijk niveau bestaan er bijvoorbeeld initiatieven zoals SDG gemeenten en Fair Trade gemeenten. Wat betekent dit specifiek? Onderzoek of er op dit niveau samenwerking mogelijk is en wat er al gebeurt op lokaal niveau.

3.2 Operationeel niveau: samenwerking

Inzetten op wereldburgerschap op operationeel niveau gaat over het verbreden van de achterban en het versterken van nieuwe samenwerkingen. NCDO kreeg als kritiek te horen dat de gebruikersgroep te klein was. Het is belangrijk om te voorkomen dat samenwerkingsverbanden een echokamer creëren van mensen die al betrokken zijn, maar juist in te zetten op nieuwe samenwerkingen om een grotere groep mensen aan te spreken.

Aanbeveling 4: Treed buiten de bubbel

Om een echokamer te voorkomen is het belangrijk om de achterban te vergroten. Dit kan door samenwerkingen aan te gaan buiten de wereld van maatschappelijke organisaties en samen met onder anderen onderwijs en het bedrijfsleven. Onderzoek bijvoorbeeld de mogelijkheden om in het beroepsonderwijs jongeren te inspireren door samen te werken met duurzame bedrijven die voor hen mogelijke werkgevers zijn.

Aanbeveling 5: Zoek nieuwe mediakanalen

Campagnes van organisaties die al actief zijn op wereldburgerschap zullen voornamelijk de eigen achterban bereiken. Onderzoek nieuwe vormen van campagnevoeren, je boodschap delen en of het mogelijk is om hiervoor samen te werken met actoren buiten de bubbel. Bijvoorbeeld door met omroepen in gesprek te gaan over hoe wereldburgerschap opgenomen kan worden in hun programmering. Onderzoek wat campagnes zoals Serious Request en Giro555 succesvol maakt.

3.3 Communicatief niveau: framing

Inzetten op wereldburgerschap op communicatief niveau gaat over positieve en begrijpelijke communicatie om wereldburgerschap toegankelijker te maken. De interviewees geven aan dat om burgers te betrekken, het belangrijk is dat acties praktisch en concreet zijn. Creëer het gevoel dat je niet machteloos bent als burger te midden van alle uitdagingen, maar dat je

impact kan maken met kleine acties. Communicatie speelt hierin een grote rol. Een eenvoudig verhaal met tastbare, concrete acties en de mogelijkheid voor mensen om een praktische invulling te geven aan hun gevoel van verantwoordelijkheid en verbondenheid zijn belangrijk. Op deze manier creëer je handelsperspectief voor de doelgroep.

Aanbeveling 6: Concretiseer de term 'wereldburger' en onderzoek alternatieven

Het ontbreken van een duidelijke definitie van wereldburgerschap kan zowel belemmeringen als kansen creëren voor samenwerking en betrokkenheid. Het biedt de mogelijkheid voor creatieve en flexibele benaderingen en nieuwe samenwerkingen buiten het gebruikelijke netwerk van maatschappelijke organisaties. Tegelijkertijd kan het ook leiden tot gebrek aan betrokkenheid doordat mensen zichzelf niet identificeren als 'wereldburger' en het meten van impact bemoeilijken. Het is strategisch voor Partos om duidelijker te definiëren wat wereldburgerschap betekent (of daar een voortrekker rol in te nemen) of zelfs af te zien van de term 'wereldburger' en in te zetten op solidariteit of een soortgelijk begrip.

Aanbeveling 7: Zet in op positieve communicatie en maak wereldburgerschap concreet

Daarnaast hebben mensen continu toegang tot het nieuws en de hoeveelheid nieuws over problemen in de wereld kan verlamvend werken. Onderzoek van Enabel (in België) wijst uit dat jongeren niet per se geen interesse hebben; ze weten niet waar ze moeten beginnen omdat de ellende van de wereld verlamvend werkt. Mensen worden soms moedeloos. Daarom is positieve communicatie over wat we kunnen bereiken en hoe burgers kunnen bijdragen belangrijk. Geef mensen het gevoel dat hun bijdrage helpt en ze een verschil kunnen maken. Het kan helpen om op één specifiek probleem in één specifieke regio te focussen in plaats van bijvoorbeeld klimaatverandering in het algemeen.

Aanbeveling 8: Onderzoek manieren van impact meten

Kritiek vanuit de overheid en samenleving op NCDO bestond deels uit het verwijt dat het onduidelijk was wat de impact van de activiteiten was op het vergroten van wereldburgerschap. Onderzoek daarom manieren om de impact te meten. Momenteel loopt hiervoor een pilot in België via Enabel.

3.4 Praktisch niveau: interesse gedreven benadering

Inzetten op wereldburgerschap op praktisch niveau gaat over het gebruiken van een interesse gedreven benadering. In plaats van te redeneren vanuit de overtuiging van wereldburgerschap, kan men ook redeneren vanuit interesses en behoeften van burgers, specifiek wanneer het gaat over het betrekken van jongeren.

Aanbeveling 9: Neem de interesse van de burgers als uitgangspunt

Uit de interviews met burgerinitiatieven blijkt dat het succesvol is om wereldburgerschap thema's te linken aan andere interesses van mensen, zodat ook mensen die zich niet identificeren als wereldburger of geen brede interesse in internationale thema's hebben zich toch verbonden voelen met de missie en het doel.

Case illustraties Riforest en Betuwe Wereldwijd

[Stichting Riforest](#), die zich inzet voor een groen en duurzaam Rifgebergte in Marokko, ontstond vanuit een wens van diaspora in Nederland om op een structurele manier bij te dragen aan familie/vriendin die nog in het Rif wonen. Inmiddels is de achterban uitgegroeid tot een diverse groep waar ook natuurliefhebbers en mensen die geïnteresseerd zijn in permacultuur en voedselbossen hun ei kwijt kunnen.

Een ander voorbeeld is [Stichting Betuwe Wereldwijd](#), waar vrijwilligers en deelnemers met afstand tot de arbeidsmarkt gereedschappen, machines, fietsen en computers opknappen, die vervolgens worden gedoneerd aan opleidingscentra en organisaties in lage en middeninkomenslanden. Voor vrijwilligers met een technische achtergrond is de voornaamste reden om zich in te zetten voor stichting het technische werk, het goede doel komt hiermee op plek twee. Het uitgangspunt hoeft dus niet altijd "internationale ontwikkeling" te zijn, maar mensen iets laten doen wat ze leuk vinden en dan is het mooi dat het bijdraagt aan groter doel.

Aanbeveling 10: Onderzoek thema's die jongeren belangrijk vinden en sluit hierbij aan

Om initiatieven en programma's te ontwikkelen die aansluiten bij de belevingswereld van jongeren is het belangrijk om eerst in kaart te brengen welke thema's onder jongeren spelen. Dit kan in kaart gebracht worden door peilingen uit te voeren. Let wel op dat jongeren geen homogene groep zijn. Er zijn veel verschillen tussen jongeren zowel op het gebied van leeftijd als het type onderwijs dat ze volgen. Daarnaast zijn er ook werkende jongeren. Het is essentieel om de strategieën aan te passen aan de specifieke doelgroep.

4. Hoe verder? Keuzes en vervolgstappen

Op basis van deze inzichten kunnen keuzes en vervolgstappen worden gemaakt. De aanpak is opgesplitst in twee stappen. Stap 1 richt zich op verkenning en heeft een korte tijdlijn en relatief weinig middelen nodig. Stap 2 gaat een stap verder door nieuwe samenwerkingen aan te gaan, nieuwe activiteiten te ontwikkelen en verschillende strategieën uit te proberen. Deze stap zal uiteindelijk meer impact hebben, maar vereist meer coördinatie, een langere tijdlijn en extra middelen.

4.1 Stap 1: Verkenning

Start met het verkennen van welke partners willen samenwerken en op welke thema's. Dit kan worden gedaan middels een brainstormsessie worden georganiseerd, waarbij partners samenkomen om ideeën en kansen te bespreken. Deze sessie kan gericht zijn op organisaties die interesse hebben om actief bij te dragen, gevolgd door een sessie waarin 'nieuwe' partners (zoals bedrijven, scholen, gemeenten) worden uitgenodigd om mee te praten.

Ten tweede is het belangrijk om te verkennen welke thema's jongeren belangrijk vinden. Dit kan middels een jongerenonderzoek. Een eerste stap zou kunnen zijn het onderzoeken van de behoeften en verwachtingen binnen het beroepsonderwijs, eventueel in samenwerking met Enabel in België die al een pilot zijn gestart.

Tot slot kunnen er verkennende gesprekken plaatsvinden in het onderwijs over het ontwikkelen van een toolkit voor scholen om wereldburgerschap eenvoudig in bestaande lessen te integreren. Dit vereist gesprekken met scholenkoepels en organisaties die zich richten op wereldburgerschapsonderwijs, om te onderzoeken wat er al gedaan wordt, welke uitbreidingsmogelijkheden er zijn, en welke rol NGO's hierin kunnen spelen. Een belangrijke vraag is of er interesse is in zo'n toolkit, wat besproken kan worden tijdens een sessie met het onderwijs.

4.2 Stap 2: Uitproberen en samenwerken

Na de verkennende fase is het tijd om nieuwe ideeën in de praktijk te brengen en uit te proberen. Een mogelijke start kan zijn het opstarten van een pilotproject waarbij beroepsonderwijs en bedrijven worden gecombineerd, met de focus op duurzaamheid en

praktijk. Bedrijven waar jongeren na het beroepsonderwijs kunnen gaan werken kunnen worden uitgenodigd en de kans krijgen om te praten over hoe zij duurzaamheid in hun werk toepassen. Daarnaast kunnen bedrijven die technologieën ontwikkelen die bijdragen aan het oplossen van de SDG's, zoals zonne-energie, klimaatverandering of medische apparatuur voor het globale Zuiden, betrokken worden.

Een andere aanpak is het experimenteren met een nieuwe manier van campagne voeren met als doel het vergroten van het bereik en de achterban. Als eerste stap is het belangrijk om te onderzoeken welke media jongeren aanspreken en vervolgens een gerichte campagne voeren op die platforms.

4.3 Welke rol kan Partos spelen?

Op basis van het onderzoek worden drie concrete acties aanbevolen aan Partos over de rol die zij kunnen spelen in het versterken van wereldburgerschap in Nederland.

- **Coördineren en aansturen van samenwerkingen en netwerken:** Partos kan optreden als een platform waar verschillende organisaties, bedrijven, onderwijsinstellingen en overheden elkaar kunnen vinden en ideeën kunnen uitwisselen. Dit kan bijvoorbeeld door het organiseren van netwerkbijeenkomsten, conferenties, of online platforms waar partners samenkomen om *best practices* te delen, gezamenlijke initiatieven te bespreken en nieuwe projecten te lanceren. Het draait hierbij om het bijeenbrengen van bestaande partijen en het versterken van hun samenwerking.
- **Aanjagen van samenwerkingen en netwerken:** Partos kan als aanjager fungeren door nieuwe initiatieven en samenwerkingen te starten. Om een grotere impact te maken, zou Partos kunnen inzetten op het onderzoeken van nieuwe samenwerkingen buiten de traditionele NGO-sector. Dit kan door partners te betrekken uit het bedrijfsleven, het onderwijs en lokale gemeenschappen, met als doel jongeren te inspireren voor wereldburgerschap. De nadruk ligt op het starten van nieuwe projecten en het verkennen van nieuwe partnerschappen om innovatie en impact te bevorderen.
- **Jongerenonderzoek starten:** Partos kan starten met het uitvoeren van peilingen en enquêtes onder jongeren om te ontdekken welke thema's hen aanspreken met betrekking tot wereldburgerschap, duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid. Voor het uitvoeren van deze peilingen kan er samengewerkt worden met jongeren die het onderzoek uitvoeren. Deze peilingen kunnen worden afgenomen op scholen, binnen jongerenorganisaties of via online platforms die jongeren regelmatig gebruiken. Door gerichte vragen te stellen, kan Partos inzicht krijgen in de onderwerpen die jongeren belangrijk vinden en hoe ze zich verbinden met mondiale vraagstukken zoals klimaatverandering en migratie.

Daarnaast kan Partos samenwerken met bestaande jongerenorganisaties om het bereik van het onderzoek te vergroten en een representatieve groep jongeren te betrekken. Deze organisaties kunnen helpen bij het bereiken van jongeren die anders moeilijk te bereiken zouden zijn. De resultaten van dit onderzoek kunnen vervolgens worden gebruikt om initiatieven te ontwikkelen die nauw aansluiten bij de interesses en zorgen van jongeren.

Annex 1. Stakeholderoverzicht

Dit overzicht biedt een overzicht van stakeholders die actief zijn op het gebied van wereldburgerschap in Nederland. Het is mogelijk dat er meer initiatieven en organisaties zijn die zich ook actief zijn op dit thema die niet in dit overzicht zijn opgenomen. Het betreft een momentopname en het overzicht is niet bedoeld als een uitputtende lijst.

Actieve organisaties en belanghebbenden	
Onderwijs	
Nuffic	Nuffic is een Nederlandse organisatie voor internationalisering in het onderwijs. Het Nuffic biedt subsidies, netwerken, tips en advies van primair en voortgezet onderwijs tot mbo, hoger onderwijs en onderzoek, en volwasseneneducatie.
Stories That Move	Stories That Move is een gratis online toolbox voor onderwijs over diversiteit en discriminatie, op basis van echte verhalen en ervaringen van Europese jongeren.
VluchtelingenWerk	VluchtelingenWerk biedt verschillende lessen voor de onderbouw van het vmbo, havo en vwo. Het tweedelig lespakket 'Leven in veiligheid' leert leerlingen onder andere waarom mensen vluchten, hoe het leven in een vluchtelingenkamp is en hoe een asielprocedure werkt.
Toolbox 'Mensenrechten op school'	In deze toolbox zitten kant- en-klare lessen over mensenrechten en kinderrechten voor in het primair en voortgezet onderwijs.
Globi	Globi biedt advies en training in het onderwijs en faciliteert het Globi-Trotter bordspel , Globi's Wereldfestival , en Digitale uitwisseling tussen studenten met stichting ICO.
Cross Your Borders:	Interactieve burgerschapsprojecten (Globaland) en wereldse jongerenreizen van Cross Your Borders met als doel om jongeren mondiaal en maatschappelijk bewust te maken. Ook bieden zij begeleiding bij de organisatie van een meerdaagse wereldmarkt op school.
Fawaka WereldBurgerschap	Fawaka WereldBurgerschap biedt leerlingen projecten en trajecten voor scholen rondom wereldburgerschap en ondernemerschap. Ook begeleidt Fawaka scholen om hun visie rondom wereldburgerschap te formuleren.

Stichting Global Exploration	Stichting Global Exploration organiseert projecten in ontwikkelingslanden. Tijdens een project van een jaar verzamelen jongeren sponsorgeld en krijgen ze diverse workshops over interculturaliteit, wereldburgerschap en de SDG's. Hoogtepunt is de 3-weekse stage in één van de partnerlanden.
EU Back to School	Het programma EU Back to School is bedoeld om leerlingen bewust te maken van de Europese Unie door in te gaan op actuele thema's. De scholieren en studenten worden uitgenodigd actief deel te nemen en met elkaar én de gastdocent in debat te gaan.
NJR voor scholen	De jongerenvertegenwoordigers van het jongerennetwerk NJR bieden scholen zelf ontwikkelde gastlessen over thema's als de Europese verkiezingen, gelijke kansen, framing, klimaatverandering en de stad van de toekomst.
WilWeg ambassadeurs	Je leerlingen enthousiast maken en informeren over een stage, tussenjaar of uitwisseling in het buitenland? Vraag het aan een van de WilWeg ambassadeurs! In overleg kunnen ze ook op school langs komen.
Bekend maakt Bemind	Met het voorlichtings- en ontmoetingsproject Bekend maakt Bemind komen een vluchteling en een vrijwilliger op bezoek in de klas. De koppels geven voorlichting over vluchtelingen. Centraal staat het persoonlijke verhaal van de vluchteling.
Stichting WereldWijs	Biedt lesmateriaal en activiteiten voor scholen over mondiale thema's en duurzaamheid.
Rode Kruis	Het Rode Kruis biedt flexibel inzetbaar lesmateriaal, gastlessen en cursussen voor het voortgezet onderwijs die aansluiten bij mens- en maatschappijvakken en burgerschapsdoelen, met als doel leerlingen bewust te maken van wereldwijde noden, zelfredzaamheid te versterken en hulpbereidheid te vergroten.
Wereld Natuur Fonds	Het Wereld Natuur Fonds biedt gratis educatief materiaal voor het basisonderwijs, zoals lespakketten, gastlessen en het programma Toekomstkunde, om kinderen te leren over dieren, natuur, duurzaamheid, klimaat en plastic. Daarnaast organiseert WWF interactieve presentaties en biedt het aanvullende lesideeën en kinderboeken aan om natuur en duurzaamheid in de klas te integreren.
Centrum voor Mondiaal Onderwijs	Het Centrum voor Mondiaal Onderwijs (CMO) maakt lesmateriaal voor basis- en voortgezet onderwijs voor verschillende vakken of projecten. De onderwerpen: ontwikkelingssamenwerking, oorlog & vrede, mensenrechten, milieu, duurzame ontwikkeling en Europa.
Day for Change	Educatieproject over wereldburgerschap en duurzaam ondernemen. Met behulp van tekst, videomateriaal, opdrachten en lesactiviteiten worden de leerlingen (en docenten) begeleid in het opzetten van een eigen duurzame onderneming.

BISS educatie	Lesmateriaal waarmee leerlingen op een creatieve manier kennismaken met de 17 werelddoelen en zich meer bewust worden van de wereld om hen heen. De opdrachten zijn vakoverstijgend en sluiten aan bij burgerschapsonderwijs.
Leerhoek (EU)	Website met gratis lesmateriaal over de EU, zoals activiteitenboeken, video's, wedstrijden, spelletjes, nieuws en ander meertalig materiaal. Leerlingen ontdekken wat de EU doet en hoe onderwerpen als klimaat en milieu, cultuur en geschiedenis etc. relevant kunnen zijn voor hun eigen leven.
Stuur je les op reis (Europese Commissie)	Overzicht van (veelal gratis) lesmaterialen over Europa ter verrijking van de les. Bijvoorbeeld: Europese verhalenkoffer, EU-spel en Europees kinderpaspoort.
GENE	GENE (Global Education Network Europe) is een netwerk van Europese instellingen dat zich inzet voor het bevorderen van mondiale educatie en bewustwording, met als doel burgers te betrekken bij duurzame ontwikkeling, rechtvaardigheid en solidariteit wereldwijd.
UNESCO Associated Schools Network	Het UNESCO scholennetwerk (ASP-net) verbindt scholen wereldwijd om onderwijs te bevorderen dat draait om vrede, duurzame ontwikkeling, culturele diversiteit en internationale samenwerking.
Edukans	Edukans richt zich op het creëren van onderwijskansen voor kinderen en jongeren wereldwijd. World Teacher is een Edukans-programma voor uitwisseling tussen Nederland en Kenia.
Buitenlands vrijwilligerswerk/werkvakanties	
Living Stone	Livingstone organiseert werkvakanties en missiereizen naar diverse bestemmingen wereldwijd, waarbij deelnemers nieuwe culturen ontdekken en samenwerken met lokale gemeenschappen.
World servants	World Servants organiseert vrijwilligersreizen waarbij jongeren en volwassenen meewerken aan ontwikkelingsprojecten, zoals de bouw van scholen en klinieken. Ze verbinden praktische hulp met persoonlijke groei en interculturele samenwerking.
SIW	SIW Internationale Vrijwilligersprojecten biedt vrijwilligers de kans om wereldwijd bij te dragen aan sociale, culturele en milieuprojecten. Ze stimuleren internationale uitwisseling en persoonlijke ontwikkeling door praktische inzet.
IBO	IBO Nederland (Internationale Bouworde) organiseert vrijwilligersprojecten in binnen- en buitenland, gericht op bouw- en renovatiewerkzaamheden. Ze bevorderen solidariteit en verbinding door fysieke arbeid en samenwerking.

VSO Nederland	Ondersteunt onderwijs- en vrijwilligersprojecten in ontwikkelingslanden, met de nadruk op wereldburgerschap en maatschappelijke betrokkenheid.
Travel Active	Travel Active is een Nederlandse organisatie die programma's aanbiedt voor studeren, werken en reizen in het buitenland, zoals au pair, high school en vrijwilligerswerk. Ze richten zich op culturele uitwisseling en persoonlijke groei door internationale ervaringen.
Projects Abroad	Projects Abroad is een internationale organisatie die vrijwilligerswerk, stages en culturele uitwisselingsprogramma's aanbiedt in diverse landen. Ze bieden deelnemers de kans om bij te dragen aan projecten op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, natuurbehoud en meer.
European Solidarity Corps	Het European Solidarity Corps biedt jongeren de mogelijkheid om deel te nemen aan vrijwilligerswerk en solidariteitsprojecten binnen Europa, gericht op maatschappelijke uitdagingen en persoonlijke ontwikkeling.
Activity International	Activity International is een Nederlandse organisatie die bijzondere reizen aanbiedt, zoals vrijwilligerswerk, backpacken, high school en au pair-programma's in het buitenland.
Kennisinstituten en academici	
Haagse Hogeschool	De Haagse Hogeschool heeft een lectoraat Wereldburgerschap dat onderzoekt hoe wereldburgerschap kan worden geïntegreerd in het onderwijs en de beroepspraktijk.
Sara Kinsbergen	Dr. Sara Kinsbergen is universitair docent aan de Radboud Universiteit en gespecialiseerd in particuliere initiatieven in ontwikkelingssamenwerking. Haar onderzoek draagt bij aan inzicht in hoe burgers zich wereldwijd inzetten voor ontwikkeling en solidariteit, wat bijdraagt aan het begrip van wereldburgerschap.
Margit van Wessel	Dr. Margit van Wessel is universitair hoofddocent aan Wageningen University & Research, met expertise in communicatie, participatie en sociale verandering. Haar werk richt zich op hoe burgers betrokken raken bij maatschappelijke kwesties, wat relevant is voor het bevorderen van actief wereldburgerschap.
Clingendael	Het Clingendael Instituut is een Nederlands onderzoeksinstituut op het gebied van internationale betrekkingen en diplomatie. Ze bieden analyses en trainingen die bijdragen aan het begrip van mondiale vraagstukken en de rol van burgers daarin, wat essentieel is voor wereldburgerschap.
SDG Nederland	SDG Nederland is een platform dat organisaties en individuen verbindt die werken aan de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Ze stimuleren wereldburgerschap door samenwerking en actie te bevorderen voor een duurzame en rechtvaardige wereld.

KIT	Het KIT is een kennisinstituut dat zich richt op duurzame ontwikkeling en internationale samenwerking. Ze dragen bij aan wereldburgerschap door onderzoek, onderwijs en advies te bieden over mondiale gezondheidsvraagstukken en duurzame economische ontwikkeling.
The Hague Humanity Hub	The Hague Humanity Hub is een platform en gemeenschap voor organisaties die werken aan vrede, recht en humanitaire innovatie. Ze faciliteren samenwerking en kennisdeling.
Burgerinitiatieven	
Partin en leden	Partin is een netwerk van kleine en middelgrote Nederlandse organisaties die zich inzetten voor internationale samenwerking en duurzame ontwikkeling. Het platform ondersteunt organisaties die actief zijn in armoedebestrijding, mensenrechten, milieu, en sociale rechtvaardigheid in ontwikkelingslanden. Partin biedt een netwerk voor kennisdeling, samenwerking, en lobbyen voor gezamenlijke belangen op het gebied van mondiale solidariteit.
NGO's en maatschappelijke organisaties	
Wilde Ganzen	Wilde Ganzen ondersteunt kleinschalige ontwikkelingsprojecten wereldwijd door samen te werken met lokale gemeenschappen en Nederlandse initiatieven. Ze bevorderen wereldburgerschap door mensen te stimuleren actief bij te dragen aan duurzame armoedebestrijding. Ze zijn onderdeel van een nieuw programma voor het promoten van wereldburgerschap onder jongeren ' Connect for Global Change '.
Woord en Daad	Woord en Daad werkt vanuit christelijk perspectief aan duurzame verandering voor mensen in armoede. Wereldwijd verbindt zij hierin mensen, organisaties, bedrijven en overheden. Via scholen, kerken, regionale werkgroepen en kringloopwinkels in Nederland stimuleert zij bewustwording over en betrokkenheid bij mondiale vraagstukken en motiveert zij mensen tot een duurzame leefstijl. In Den Haag en Brussel zet zij sterk in op beleidscoherentie.
Partos	Partos is de branchevereniging voor internationale samenwerking. Partos zet zich in voor de belangen van haar leden, zodat zij zo succesvol mogelijk een eerlijke, rechtvaardige en duurzame wereld kunnen creëren voor iedereen. Wereldburgerschap en engagement bij internationale samenwerking staat hoog op de agenda van Partos, met als doel meer mensen te betrekken bij mondiale vraagstukken.
Oxfam Novib (Activist Lab)	Het Activist Lab van Oxfam Novib biedt jongeren van 18 tot 30 jaar gratis trainingen in campagnevaardigheden rondom thema's zoals klimaatrechtvaardigheid, migratie en gendergelijkheid. Het programma combineert kennisoverdracht, praktische oefeningen en een actiedag om deelnemers te ondersteunen in hun rol als wereldburger en activist.

Amnesty International	Amnesty International Nederland betreft jongeren actief bij mensenrechten door middel van educatieprogramma's, jongerenpanels en campagnes. Via het Jongerenpanel kunnen jongeren meedenken over beleid en campagnes, en deelnemen aan evenementen en acties.
Giro555	Giro555 is een unieke samenwerking van tien hulporganisaties: CARE Nederland, Cordaid, Kerk in Actie, Nederlandse Rode Kruis, Oxfam Novib, Plan International, Stichting Vluchteling, Terre des Hommes, UNICEF Nederland, World Vision.
Overheidsorganisaties & gemeenten	
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Betrokken bij ontwikkelingssamenwerking, duurzaamheid en internationale samenwerking.
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)	Verantwoordelijk voor het bevorderen van burgerschapsonderwijs binnen het onderwijs.
VNG Global Goals gemeenten	VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) ondersteunt lokale overheden bij het realiseren van de Sustainable Development Goals (SDG's) door middel van lokale actie en samenwerking met andere gemeentes wereldwijd. Ze stimuleren wereldburgerschap door gemeenten te betrekken bij wereldwijde duurzame ontwikkelingsinspanningen.
Fairtrade Gemeenten	Als Fairtrade Gemeente Nederland hebben we onlangs de gastlessen Fair Fashion en Fair Food overgenomen van Young & Fair. Dat brengt veel nieuwe aandacht en energie naar Fairtrade Gemeenten - Karen Kammeraat
Bedrijven en Social Enterprises	
Tony Chocology	Tony's Chocology streeft naar een 100% slaafvrije chocolade-industrie door transparantie, eerlijke handel en duurzame productie. Ze proberen consumenten bewust te maken van de impact van hun aankopen en bedrijven uit te dagen ethisch te opereren.
Fairtrade Nederland	Fairtrade Nederland zet zich naast eerlijke handel ook in voor educatie over duurzaamheid, mensenrechten en eerlijke handel in Nederland. Ze bieden scholen, bedrijven en organisaties lesmateriaal, workshops en programma's aan om bewustwording te creëren over de impact van consumentengedrag.

FairWear	FairWear is een organisatie die bedrijven helpt bij het verbeteren van arbeidsomstandigheden in de kledingindustrie door het implementeren van fair trade-principes. Ze hebben een keurmerkenwijzer om mensen te helpen bewuste en duurzame keuzes te maken bij aankoop van kleding.
Fairphone	Fairphone ontwerpt smartphones met respect voor mens en milieu, door het bevorderen van eerlijke arbeid en het gebruik van gerecycleerde materialen. Ze dagen de technologische industrie uit om ethischer en duurzamer te worden.
Dopper	Dopper biedt herbruikbare waterflessen en promoot duurzaamheid door mensen aan te moedigen minder plastic te gebruiken.
MUD Jeans	MUD Jeans is een circulaire mode-onderneming die duurzame, gerecyclede en biologische jeans maakt. Ze streven ernaar de kledingindustrie duurzamer te maken en consumenten te betrekken bij een circulaire economie.
Seepje	Seepje maakt huishoudelijke producten van natuurlijke ingrediënten en ondersteunt tegelijkertijd eerlijke handel en verduurzaming van de zeepketen in Nepal.
Media	
OneWorld	OneWorld is een multimedia platform dat wereldwijd maatschappelijke en duurzame thema's belicht. OneWorld komt voort uit het NCDO (Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling).
De Correspondent	De Correspondent is een online journalistiek platform dat zich richt op diepgravende, contextuele berichtgeving over maatschappelijke issues.
SeriousRequest (3FM)	Serious Request van 3FM is een jaarlijks radiospektakel om bewustwording en fondsen te genereren voor een specifiek humanitair probleem. Het evenement betreft jongeren actief door middel van campagnes, en moedigt hen aan solidair te zijn.

Annex 2. Leeslijst

Interessante bronnen omtrent wereldburgerschap en wereldburgerschapseducatie	
Briefadvies: Onlosmakelijk verbonden: SDG's in Nederland en de rest van de wereld	<i>Adviesraad Internationale Vraagstukken, 16 september 2024</i>
De AIV publiceerde in september 2024 een briefadvies over onder andere de betrokkenheid van burgers en bedrijven bij de duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals). De AIV wijst op de vele maatschappelijke organisaties, bedrijven, en burgers die al een actieve rol spelen bij duurzame initiatieven. Deze tonen aan dat de betrokkenheid en wil er is, maar dat de schaal en de middelen vaak ontbreken om echt verschil te maken.	
Investeren in wereldburgerschap - Evaluatie van de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO)	<i>Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB), 1 maart 2014</i>
Het rapport "Investeren in wereldburgerschap" (2014) van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) evalueert de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO). Het onderzoekt hoe effectief NCDO bijdraagt aan het bevorderen van mondiaal burgerschap in Nederland en biedt inzichten voor toekomstig beleid op dit gebied. Na een nieuw mandaat vormde NCDO zich in 2011 om tot kennismakelaar en adviseur op het gebied van mondiaal burgerschap. De IOB-evaluatie naar de NCDO richt zich ook op de vraag in hoeverre NCDO deze verandering heeft doorgevoerd.	
Jaarupdate 2022 Lectoraat Wereldburgerschap	<i>De Haagse Hogeschool, 2022</i>
Jaarlijkse update van de activiteiten en onderzoekslijnen van het lectoraat Wereldburgerschap van De Haagse Hogeschool.	
Global Citizenship Timeline	<i>Netherlands International Cooperation Collection (NICC)</i>

De 'Global Citizenship Timeline' biedt een chronologisch overzicht van de ontwikkeling van wereldburgerschap in Nederland. De website bundelt informatie over belangrijke gebeurtenissen, organisaties en initiatieven die hebben bijgedragen aan het begrip en de praktijk van wereldburgerschap door de jaren heen.

[Different rules, different policies: different identities: A comparative study in citizen initiatives for global solidarity in Flanders, France and the Netherlands](#)

Kinsbergen, S., Jansen, L. & Rana, Z.A. (2022), Nijmegen: Radboud University

Deze studie onderzoekt burgerinitiatieven voor wereldwijde solidariteit in Vlaanderen, Frankrijk en Nederland. Het vergelijkt hoe verschillende regels en beleid in deze regio's invloed hebben op de identiteiten en aanpak van deze initiatieven. Het rapport biedt waardevolle inzichten in de rol van lokaal beleid bij het vormgeven van mondiale solidariteitsacties.

[Strategische Nota Wereldburgerschapseducatie in België](#)

Directoraat-generaal Ontwikkelings-samenwerking en humanitaire hulp, november 2024

Het strategische document van de Belgische Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken introduceert een nieuwe visie op wereldburgerschapseducatie (WBE). Voortbouwend op de strategienota van 2012, heeft deze nota als doel de troeven en verworvenheden van WBE in België te behouden en integreert zij recentere of opkomende overwegingen om deze te versterken. Deze nota zal dienen als leidraad voor de directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp om haar activiteiten op het gebied van wereldburgerschapseducatie in de komende jaren voort te zetten, ook na 2030.

[Peer review of Global Education in Belgium](#)

GENE (Global Education Network Europe), 2016

De Peer Review of Global Education in Belgium uit 2016 bevat de bevindingen van de evaluatie van wereldburgerschapseducatie in België. Het rapport biedt een overzicht van de stand van zaken met betrekking tot wereldburgerschapseducatie in het land. Daarnaast bevat het observaties en aanbevelingen die bedoeld zijn om Belgische actoren op dit gebied te ondersteunen bij het verder verbeteren en uitbreiden van hun inspanningen. Het rapport bevat ook praktijkvoorbeelden van succesvolle initiatieven, die als inspiratie en richtlijn kunnen dienen voor het versterken van wereldburgerschapseducatie in België.

[Evaluatie van de ontwikkelingseducatie acties gefinancierd of gecofinancierd door de Belgische ontwikkelingssamenwerking in de periode 2014-2017](#)

Dienst Bijzondere Evaluatie van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking, 2018

Deze evaluatie trachtte meer inzicht te krijgen in de doeltreffendheid van de acties op het gebied van ontwikkelingseducatie en mogelijke manieren om de doeltreffendheid ervan te verbeteren. De resultaten kunnen de reflectie over toekomstige onderwijsprogramma's voeden en ondersteunen. In de eerste fase werden audiovisuele producties, korte acties en evenementen geëvalueerd, in de tweede fase werden projecten en meerjarenprogramma's van NGO's onderzocht.

Youth Engagement ter bevordering van de mensenrechten	<i>HIVA-KU Leuven, Dienst Bijzondere Evaluatie van de Belgische Ontwikkelings-samenwerking, 2022</i>
In 2017 werd een samenwerkingsverband opgericht tussen KIYO, Solidagro en Viva Salud om samen op te komen voor ieders rechten. Het consortium wil zich ook inzetten om de betrokkenheid bij jongeren te vergroten. Het project 'Youth Engagement' wil op een laagdrempelige manier inzetten op het verbreden en sensibiliseren van de sociale basis, en op een meer verdiepende manier bijdragen tot een sterker engagement van jongeren voor het consortium. Hierdoor trachten ze het draagvlak voor de rechtenbenadering bij jongeren te vergroten. HIVA-KU Leuven werd gevraagd om dit project op te volgen gedurende vier jaar. Dit rapport is een verslag van de endline meting (fase 3) en biedt ook een overkoepelende analyse van de data verzameld tijdens de drie metingen (baseline, midline en endline).	
Hoe word je een wereldburger?	<i>Miguel Heilbron, Wereldburgerschap.community, 2019</i>
Het artikel "Wereldburgerschap in het basisonderwijs" van Heilbron bespreekt het integreren van wereldburgerschap in het basisonderwijs. Het artikel biedt praktische handvatten en voorbeelden voor leerkrachten om thema's zoals diversiteit, duurzaamheid en mondiale verantwoordelijkheid in hun lessen te verwerken. Het benadrukt het belang van het ontwikkelen van een open en kritische houding bij leerlingen ten opzichte van wereldwijde vraagstukken	
Frames en praktijken voor het vergroten van draagvlak voor OS die aanspreken bij jongvolwassenen	<i>Charlotte van Renselaar, Partos, 2023</i>
Het document betreft een stageonderzoek uitgevoerd bij Partos, gericht op het identificeren van narratieven die het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking onder Nederlandse jongvolwassenen (18-25 jaar) kunnen vergroten. Uit het onderzoek blijkt dat de frames 'Barmhartige Samaritaan' en 'Rechtvaardigheid' het meest aansprekend zijn voor deze doelgroep. Daarnaast wordt benadrukt dat het bereiken en betrekken van diverse jongvolwassenen cruciaal is voor een breder draagvlak.	
Whitepaper: Van Burgerschap naar Wereldburgerschap in het onderwijs: Wereldburgerschap verankeren in het PO & VO	<i>Fawaka Wereldburgerschapsonderwijs</i>
Het document "Van Burgerschap naar Wereldburgerschap in het onderwijs" van Fawaka WereldBurgerschap biedt scholen een gestructureerde aanpak om burgerschapsonderwijs te integreren met een mondiale focus. Het behandelt zowel theoretische als praktische aspecten van wereldburgerschapsonderwijs en biedt handvatten voor de implementatie in het primair en voortgezet onderwijs.	
Inleiding: Wereldburgerschap in internationaliseringsactiviteiten	<i>SLO (Stichting Leerplanontwikkeling)</i>
Het document biedt een handreiking voor scholen die wereldburgerschap willen integreren in hun TPO-curriculum. Het beschrijft hoe wereldburgerschap kan worden vormgegeven, welke doelen nagestreefd kunnen worden, en hoe dit aansluit bij de Nederlandse	

onderwijsdoelen en de context van tweetalig onderwijs. Het richt zich op het ontwikkelen van internationale competenties, kritisch denken en betrokkenheid bij de wereld.

[De wereld wordt kleiner als je groter wordt: De basisschool als oefenplaats voor wereldburgers](#)

Frits Pror, Guido Walraven, NCDO, 2009

Het boek "De wereld wordt kleiner als je groter wordt: De basisschool als oefenplaats voor wereldburgers" biedt leerkrachten praktische handvatten om wereldburgerschap in het basisonderwijs te integreren. Het behandelt thema's zoals diversiteit, duurzaamheid en mensenrechten, en laat zien hoe deze onderwerpen aansluiten bij de kerndoelen. Het boek moedigt aan om leerlingen te betrekken bij mondiale vraagstukken en hen te stimuleren tot actieve participatie als wereldburgers.

[Vensters op de wereld: canon voor wereldburgerschap](#)

Tine Beneker, Mariëtte van Stalborch, Rob van der Vaart (NCDO, Universiteit Utrecht), 2009

Deze publicatie van NCDO presenteert 8 thema's ter bevordering van wereldburgerschap in het basis- en voortgezet onderwijs. Deze thema's omvatten diversiteit, identiteit, mensenrechten, duurzame ontwikkeling, globalisering, verdeling, vrede en conflict, en mondiale betrokkenheid. Elk thema wordt geïllustreerd met concrete voorbeelden, de zogenaamde 'vensters', die dienen als handvatten voor docenten om deze onderwerpen in hun lespraktijk te integreren. Het doel van de canon is om leerlingen bewust te maken van mondiale vraagstukken en hen te stimuleren tot actief en verantwoordelijk wereldburgerschap.